Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).
The article and any related published material are licensed under the Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

**УДК 159.922:316.6:355**
**DOI: https://doi.org/10.17721/BPSY.2026.1(23).11**

**Світлана МАКСІМЄНКО[1], магістр**
**ORCID ID: 0009-0001-2649-1173**
**e-mail: svitlana.maksimienko@usfu.edu.ua**

**Анастасія КАРПЕНКО[1], магістр**
**ORCID ID: 0009-0002-0863-2857**
**e-mail: anastasiia.karpenko@usfu.edu.ua**

**Дар'я ПІДДУБНА[1], магістр**
**ORCID ID: 0009-0001-1344-9953**
**e-mail: daria.piddubna@usfu.edu.ua**

**Вікторія БОРНЯКОВА[1], магістр**
**ORCID ID: 0009-0002-2186-9808**
**e-mail: viktoria.bornyakova@usfu.edu.ua**

**Анастасія ІГНАТОВСЬКА[1], магістр**
**ORCID ID: 0009-0001-6657-4694**
**e-mail: anastasiia.ihnatovska@usfu.edu.ua**

**[1]Зігмунд Фройд Університет Україна, Київ, Україна**

# "Я МАЮ ТРИМАТИ ОБЛИЧЧЯ": ТЕМАТИЧНИЙ АНАЛІЗ ІНТЕРВ'Ю ПАРТНЕРОК ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ЯКІ ПЕРЕЖИВАЮТЬ ВОЄННУ ВТРАТУ

***В с т у п .*** *Повномасштабна війна в Україні призвела до значного збільшення кількості жінок, які переживають втрату або тривалу невизначеність статусу своїх партнерів-військовослужбовців, що актуалізує потребу в дослідженні їхнього психологічного стану та запитів на підтримку. Метою цієї статті є висвітлення результатів вивчення переживань, смислів та потреб вдів (або жінок, чиї партнери вважаються зниклими безвісти), а також окреслення напрямів психосоціальної допомоги, релевантних їхньому досвіду.*

***М е т о д и .*** *Дослідження реалізовано у якісному дизайні із застосуванням напівструктурованого інтерв'ю. Вибірку становили 20 українських жінок віком 28–56 років, а аналіз даних здійснювався методом рефлексивного тематичного аналізу (за Braun & Clarke) з індуктивним кодуванням.*

***Р е з у л ь т а т и .*** *Виокремлено шість ключових тем, що розкривають досвід переживання воєнної втрати опитаними жінками: індивідуальна вразливість і внутрішня робота горя; соціальна реакція й моральний контроль; інституційна взаємодія як джерело повторної травматизації; материнство під навантаженням втрати; право на майбутнє; соматичні наслідки (порушення сну, ендокринні зміни). Показано, що суспільні очікування, уявлення про "правильнее" горювання, ієрархізація "легітимності" втрати та неетичні практики взаємодії з інституціями підтримують хронічний дистрес і стан психологічної незавершеності горювання, особливо за умов невизначеної втрати. У питанні актуальних потреб у супроводі втрати в жінок було виділено п'ять тем: невидима підтримка; спільнота як терапевтичний ресурс; чіткий алгоритм і супровід у взаємодії зі структурами; право на індивідуальне горювання і майбутнє без осуду; самодопомога як базова стабілізація.*

***В и с н о в к и .*** *Результати дослідження демонструють потребу жінок у "невидимій підтримці" через конкретні дії, доступ до спільнот рівного досвіду та етично чутливі алгоритми супроводу з боку державних структур. Практичний потенціал цього дослідження полягає у переході від індивідуалізованої до соціально опосередкованої моделі розуміння воєнної втрати, що має практичні наслідки для розробки програм психосоціальної підтримки та формування державної політики допомоги сім'ям військовослужбовців України.*

***К л ю ч о в і  с л о в а :*** *воєнна втрата; вдова; військовослужбовець; невизначена втрата; російське вторгнення 2022; скорбота; Україна.*

## Вступ

***Постановка проблеми.*** Повномасштабна війна в Україні супроводжується масовими людськими втратами, зокрема загибеллю та зникненням безвісти військовослужбовців. За даними Міністерства внутрішніх справ України, у Єдиному реєстрі осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, перебувають десятки тисяч записів щодо осіб, доля яких залишається невідомою (Міністерство внутрішніх справ України, 2025).

Дослідження психічного стану населення України в умовах війни фіксують підвищені рівні стресу, тривоги та посттравматичних симптомів у різних соціальних групах (Gradus Research, 2022; Lushchak et al., 2023; World Health Organization, 2023). Родини загиблих і зниклих безвісти військовослужбовців належать до груп підвищеного ризику розвитку психоемоційних порушень (Cozza et al., 2020). Особливо вразливою є група жінок, які переживають воєнну втрату партнера – як підтверджену загибель, так і невизначену втрату, пов'язану зі зникненням безвісти або очікуванням підтвердження смерті. Такий досвід поєднує травму втрати з додатковими соціальними та інституційними навантаженнями.

В українському контексті психоемоційний стан партнерок загиблих і зниклих безвісти військовослужбовців залишається недостатньо дослідженим, особливо в межах якісних підходів, що дозволяють глибоко описати їхній досвід. Попри наявність масштабних даних щодо загального психічного стану населення (Gradus Research, 2022), досвід жінок, які втратили партнера-військовослужбовця, обмежено представлений у науковій літературі та переважно висвітлюється у звітах і програмах підтримки (Veteran Hub, 2024a; Veteran Hub, 2024b).

Дослідницький інтерес сформувався у відповідь на запит представниць спільноти жінок, які пережили

© Максімєнко Світлана, Карпенко Анастасія, Піддубна Дар'я, Борнякова Вікторія, Ігнатовська Анастасія, 2026

ISSN 1728-3817

воєнну втрату партнера, а також фахівців, що працюють із цією групою. Запит стосувався необхідності глибшого розуміння їхнього психоемоційного стану та розробки підтримки, орієнтованої на досвід самих жінок. Такий підхід узгоджується з принципами травма-інформаованого (trauma-informed) і спільнотно-базованих (community-based) практик, які передбачають залучення представника цільової групи до осмислення проблеми та формування рішень (SAMHSA, 2014; UNICEF, 2019).

***Аналіз попередніх публікацій.*** Міжнародні дослідження свідчать, що втрата близької людини в умовах війни є одним із найбільш складних життєвих досвідів і може мати тривалий вплив на психоемоційний стан і повсякденне функціонування (Worden, 2018). Зокрема, дослідження, проведені у США, Великій Британії, Канаді та країнах Європи, показують, що члени родин загиблих військовослужбовців мають підвищений ризик розвитку депресії, тривожних розладів, посттравматичних реакцій та ускладненого горювання (Cozza et al., 2020; Shear et al., 2011). Такі переживання можуть ускладнювати адаптацію до нових життєвих умов, впливати на соціальне функціонування і загальний рівень психологічного благополуччя (Worden, 2018).

Особливо складним є досвід втрати у випадках зникнення військовослужбовця безвісти (Betz, & Thorngren, 2006; Faber et al., 2008). У науковій літературі цей стан описується як невизначена втрата (Fomych, 2025), яка характеризується тривалим перебуванням між надією і страхом втрати, відсутністю завершеності події та труднощами інтеграції втрати у життєвий досвід (Boss, 1999). Дослідження, проведені, зокрема у США та Ізраїлі, показують, що така невизначеність супроводжується підвищеним рівнем тривоги, емоційним виснаженням і труднощами планування майбутнього у членів родин (Baraković, Avdibegović, & Sinanović, 2013; Faber et al., 2008).

Сучасні психологічні моделі підкреслюють процесуальний характер адаптації після втрати (Stroebe, Schut, 1999). Так, відповідно до дуальної моделі горювання, переживання втрати включає чергування періодів зосередженості на втраті і періодів, пов'язаних із поступовим відновленням повсякденного життя та виконанням нових ролей (Stroebe, & Schut, 1999). Це свідчить, що адаптація є тривалим процесом, який охоплює не лише емоційні реакції, але й перебудову ідентичності, ролей і життєвих стратегій (Veteran Hub, 2024b).

Окрема увага у міжнародних дослідженнях приділяється досвіду партнерок військовослужбовців (Dekel, Solomon, Horesh, 2023; Leichtentritt, & Barzilai, 2013). Зокрема, дослідження, проведені в Ізраїлі – країні з тривалим досвідом військових конфліктів (Leichtentritt, & Segal-Engelchin, 2025), показують, що партнерки військових можуть переживати вторинні травматичні реакції, пов'язані з військовим досвідом партнера, а також труднощі адаптації після його загибелі (Dekel, Solomon, & Horesh, 2023; Leichtentritt, & Barzilai, 2013). У цих дослідженнях описано відчуття самотності, соціального нерозуміння і недостатнього визнання втрати, що підкреслює значущість соціального контексту у формуванні психоемоційного стану (Dekel, Solomon, & Horesh, 2023; Leichtentritt, & Barzilai, 2013).

Дослідження у США, Канаді та Великій Британії також показують, що адаптація партнерок і членів родин військовослужбовців значною мірою залежить від доступу до інформації, соціальної підтримки та інституційних програм допомоги (Didyk, 2019). Недостатність такої підтримки може ускладнювати адаптацію Й посилювати психоемоційне навантаження, тоді як її наявність сприяє психологічній стабілізації після втрати (Didyk, 2019; Wilson-Menzfeld et al., 2024).

Окрім психологічних реакцій, втрата може супроводжуватися соматичними і психофізіологічними проявами (Baraković, Avdibegović, & Sinanović, 2013; McEwen, 2007). Зокрема, дослідження, проведені серед жінок, які втратили партнерів у військових конфліктах у США та країнах Європи, фіксують порушення сну, підвищену втомлюваність, соматичні симптоми і зниження загального рівня функціонування (Baraković, Avdibegović, & Sinanović, 2013). Це підкреслює комплексний характер впливу втрати, який охоплює емоційний, когнітивний і фізичний рівні.

В українському контексті дослідження досвіду партнерок військовослужбовців набувають особливої актуальності у зв'язку з тривалістю і масштабом війни. Наявні роботи показують, що партнерки військових проживають тривалий досвід невизначеності, зміну життєвих ролей і підвищену відповідальність за родину (Veteran Hub, 2024c; Veteran Hub, 2024b). Важливою особливістю українського контексту є те, що жінки переживають втрату, перебуваючи безпосередньо в умовах війни, що супроводжується загрозою обстрілів, повітряними тривогами і загальною невизначеністю. Це означає, що вони змушені одночасно адаптуватися до життя в умовах небезпеки і переживати загрозу життю партнера або його втрату, а також брати на себе відповідальність за безпеку сім'ї і організацію повсякденного життя (Veteran Hub, 2024b). Такий досвід створює додаткове психоемоційне навантаження і формує специфічні умови адаптації.

Водночас аналіз наукової літератури показує, що психоемоційний стан партнерок після загибелі або зникнення безвісти військовослужбовця залишається недостатньо дослідженим, особливо в українському контексті.

Більшість наявних досліджень зосереджені на визначенні потреб цієї групи і розробці програм підтримки, тоді як індивідуальний досвід переживання втрати, процес адаптації і чинники, що впливають на психоемоційний стан, висвітлені обмежено (Kucher, 2025; Popeliushko, & Dziana, 2025).

У зв'язку з цим для цього дослідження було обрано якісний підхід, зокрема метод напівструктурованого інтерв'ю, який дозволяє дослідити індивідуальний досвід переживання втрати, значення, які учасниці надають власному досвіду, і виявити психологічні та соціальні аспекти, які залишаються недостатньо представленими у кількісних дослідженнях.

***Мета дослідження*** – вивчення психоемоційного стану партнерок загиблих та зниклих безвісти військовослужбовців України та виокремлення ключових потреб, а також особистісних, соціальних і поведінкових ресурсів, які використовують жінки для подолання психологічних наслідків воєнної втрати.

**Методи**

Дослідження проводилося у якісному дослідному дизайні у формі проведення серії напівструктурованих інтерв'ю (Tulup, 2023). Такий підхід дозволяє зосередитися на суб'єктивному досвіді учасниць, значеннях, які вони надають пережитій втраті, а також на соціальному й інституційному контексті, у якому цей досвід формується. У дослідному плані було дотримано основних принципів наукової етики, добровільності участі та конфіденційності. Усі учасниці надали інформовану згоду на участь у дослідженні, аудіозапис і подальшу транскрипцію зібраних матеріалів. Інтерв'ю були конфіденційними, а їхні стенограми – анонімізованими, персональні дані не збиралися, матеріали використовувалися виключно

з дослідницькою метою з дотриманням вимог конфіденційності та етичної чутливості.

Тематичний аналіз інтерв'ю проводився в межах рефлексивного тематичного аналізу за (Braun, & Clarke V., 2006) із застосуванням ручного індуктивного кодування транскриптів (стенограм інтерв'ю). На першому етапі дослідницька команда здійснила ознайомлення з матеріалом та первинне кодування фрагментів тексту з метою виявлення повторюваних смислових одиниць і закономірностей у досвіді респонденток. Первинні коди формувалися індуктивно на основі реальних формулювань респонденток двома дослідницями (Анастасією Карпенко та Анастасією Ігнатовською), розбіжності обговорювалися до досягнення консенсусу.

На основі обговорення первинних кодів було сформовано кодбук, який відображав узгоджені визначення кодів і межі їх застосування. Після узгодження кодбуку подальше кодування інтерв'ю здійснювалося з використанням цього спільного інструменту. У процесі аналізу команда дослідниць регулярно проводила спільні зустрічі для обговорення кодування, уточнення інтерпретацій та досягнення консенсусу у випадках розбіжностей, що дозволило забезпечити узгодженість аналізу та зменшити суб'єктивність інтерпретацій.

Подальше групування кодів у підтеми та теми здійснювалося колективно, з фокусом на виявленні подібних чи тематично пов'язаних, а не поодиноких випадків, що дозволило сформувати цілісну аналітичну структуру результатів. Кодування здійснювалося вручну з використанням таблиць категоризації.

***Учасниці, процедура збору даних та хід інтерв'ю.*** У дослідженні взяли участь 20 жінок віком від 28 до 56 років з різних регіонів України. У вибірці представлені респондентки, які мешкали у великих містах, малих містечках, сільській місцевості, а також жінки, що проживають за межами України. Учасниці перебували на різних етапах проживання втрати – від ситуації зникнення безвісти (невизначена втрата) до кількох років після підтвердження загибелі. Для частини учасниць ці етапи були послідовними складовими одного досвіду, а не окремими взаємовиключними категоріями. Саме тому дослідження не передбачало їх кількісного розподілу чи порівняння Ця неоднорідність статусу і часу від події стала ключовим фоном для тем, що з'явилися в аналізі: частина переживань у респонденток пов'язана не лише зі смертю як фактом, а з невизначеністю, затягуванням підтвердження, порушенням ритуалів прощання та повторною травматизацією в контакті із соціумом і структурами. Логіку тематичного аналізу відображено на рис. 1.

**Рис. 1. Аналітична схема дослідження**

Матеріал інтерв'ю було організовано відповідно до двох запитань:

1. Розкажіть, будь ласка, про Ваш досвід проживання воєнної втрати партнера.

2. Які потреби виникали у Вас під час проживання цього досвіду, і що допомагало або, навпаки, ускладнювало його проживання?

На основі індуктивного кодування транскриптів було сформовано 16 підтем (кодів), які в подальшому узагальнено у три аналітичні блоки: шість тем досвіду і п'ять тем потреб.

На рис. 2 представлено результати проведення тематичного аналізу, організовані в дві групи тем відповідно.

**Результати**

Узагальнені результати тематичного аналізу, подані на рис. 2, отримали також наративний опис із поясненням змісту кожної теми та ілюстративними цитатами:

***Індивідуальний досвід проживання втрати***, який досліджувався через перше питання інтерв'ю, було розкрито через теми "Індивідуальна вразливість і внутрішня робота горя", "Соціальна реакція і моральний контроль: ставлення суспільства до вдів", "Інституційна взаємодія як джерело повторної травматизації", "Сім'я і батьківство: материнство під навантаженням втрати", "Майбутнє, нові стосунки і право жити далі" та "Наслідки для здоров'я".

Тема "Індивідуальна вразливість і внутрішня робота горя" відображає внутрішні психологічні процеси, які запускаються після зникнення / підтвердження загибелі, та те, як жінка намагається втримати себе в умовах різкого обвалу опори. До цієї теми увійшли підтеми: "Психічний стан", "Неприйняття смерті", "Почуття до чоловіка", "Поради суспільству" та "Психологічна допомога", як досвід пошуку допомоги і спроб отримати підтримку.

"Психічний стан" опитаних жінок суттєво відрізняється залежно від статусу втрати (зниклий безвісти / очікування збігу ДНК / підтверджена загибель). Для частини жінок визначальним є тривале існування в режимі невизначеності, коли психіка коливається між надією і відчаєм і це виснажує: *"вночі сиділа в чатах… …мені просто серед ночі снилися розірвані тіла… …і тоді я зрозуміла, що мені треба себе рятувати".* У цьому

контексті повторюється мотив звуження життєвих бажань до єдиного: *"Не питайте "Чого хочеш?" Бо хочеш тільки одного – знайти чоловіка"*.

У підтемі "Неприйняття смерті" згадувалося про переживання, у якому факт втрати залишається психологічно неінтегрованим не через "небажання", а через відсутність внутрішнього розуміння, як завершити контакт із надією: *"Може, як кажуть, треба відпустити, але немає розуміння, як відпустити…в мене немає до сих пір розуміння, що його немає"*. Окремо проявляється неприйняття нового соціального статусу на рівні самоназви: *"Я не кажу, що я вдова, я кажу, що дружина загиблого захисника України…"*.

**Рис. 2. Концептуалізовані теми**

Підтема "Почуття до чоловіка" відображає збереження "теплого образу" і пам'яті як опори. У висловлюваннях респонденток пам'ять постає не лише як ритуал, а як спосіб зберегти "живу частину" стосунків: *"...оте, що у нас було… таке важливе… що я ніби не хочу пускати… розпач і сльози, щоб вони з ним не асоціювалися…"*. Учасниці наголошували, що збереження пам'яті про партнера та вшанування його життя допомагали не лише переживати втрату, а й підтримувати внутрішній зв'язок із ним.

Підтема "Поради суспільству" розкриває етичні проблеми взаємодії жінок із соціальним оточенням після втрати партнера. У цьому контексті одна з респонденток використовує історичну метафору, щоб описати власний досвід соціальної взаємодії: *"У давніх Скіфів була така традиція, коли гинув воїн, до нього в могилу клали живу дружину і закопували… І мені часто здається, що … суспільство хоче, щоб нас так само поховали"*. Цей образ відображає переживання символічного усунення жінки із соціального простору, коли її присутність і досвід втрати сприймаються як небажані або невидимі для оточення.

У підтемі "Психологічна допомога" опитані жінки вказували про досвід травматизації з боку тих, хто мав би їх підтримати, однак проявив етичну і професійну нечутливість. У таких епізодах жінки втрачають довіру до інституційної "допомоги"як такої: *"...я ходила в ТЦК тоді і питала пораду психолога…, як мені розмовляти з сином…На що я отримала відповідь:… в такому віці їм все одно. І якщо у вас не відбуваються якісь критичні моменти, тіпа, пісяється, або не знімає татову футболку, то все з ним в порядку*".

Тема "Соціальна реакція і моральний контроль: ставлення суспільства до вдів" відтворює досвід стигматизації, знецінення, нагляду і втручання, який жінки переживають як додатковий травматичний фактор. Сюди увійшли підтеми: "Досвід соціальної жорстокості", "Тригери", "Протиставлення вдів та матерів", що відтворюють досвід неетичних "порад" і коментарів щодо зовнішності, виплат, "правильного" горювання. Щодо підтеми "Досвіду соціальної жорстокості" жінки описують суспільну установку як очікування "довмирати", а не жити: *"…таке враження, що жінка має просто тихенько довмирати…"* Опис "правил горя" формує модель морального контролю щодо того, як "дозволено" горювати і змінювати життя. Це часто стає тригером захисної ізоляції або встановлення жорстких меж: *"Коли мені говорять, що пора діткам шукати тата…я сприймаю це в штики…Я можу нахамити…"*.

У підтемі "Тригерів" учасниці зазначають, що обговорення виплат перетворює горе на об'єкт чужих підрахунків і підозр, ніби смерть можна "компенсувати": *"Ти свого чоловіка теж можеш відправити – отримаєш труну і 15 мільйонів…"*.

Респондентки також згадували про "Протиставлення вдів і матерів", яке ніби вводить ієрархію горя, де жінки часто опиняються в позиції знецінення: *"мами в пошані, вдови – ні"*.

Тема "Інституційна взаємодія як джерело повторної травматизації" об'єднує досвід контакту з державними структурами і військовими організаціями, де жінки очікують ясності, поваги і алгоритмів, але натомість часто отримують хаос, формалізм і нечутливість. До теми увійшла підтема "Комунікація з державними структурами" і пов'язані з нею фрагменти про "фотосесії", публічність, бюрократію, помилки в документах, відсутність супроводу. Жінки описують ситуації, коли їхня присутність використовується як інструмент "піару", що переживається як приниження: *"...нас зібрали… тільки раді того, щоб зробити фотки, попіаритись нами"*. На рівні процедур і документів повторюється мотив: алгоритм відсутній або його доводиться збирати самостійно, як "квест" у момент гострого горя: *"...по військовим ти сам йдеш, робиш свідоцтво, ти мусиш сам його виписати…"*. Нечутливість і відсутність компетентності сприймаються як вторгнення і знецінення: *"...таке враження, що вони не знають, що з нами робить… таке*

*враження, що ти прийшов до них додому".* Ця тема прямо пов'язана з потребою в супроводі, а не лише в "послузі": у кризовому стані жінка не має ресурсів проходити бюрократичні процедури. Респондентки, що мають дітей, згадували про неузгодженість освітніх програм з дитячим досвідом воєнної втрати: *"…хотілося б, щоб наше міністерство освіти хоч іноді відкривало книжки, які вони друкують: …я відкрила читанку другого класу… і знайшла там чудовий віршик "Мій тато повернувся з війни"… А як дітей заставляють, в кого тато загинув,… віршик розкажи про війну?".*

Тема "Сім'я і батьківство: материнство під навантаженням втрати" об'єднує підтеми "Діти і батьківство" та "Стосунки з рідними". Центральний зміст – потреба одночасно витримувати власне горе й бути опорою для дітей та інших членів сім'ї, часто – без права "розвалитися". У статусі зникнення безвісти жінки описують вимушену роль регулятора емоцій інших: *"...я маю тримати обличчя, тому що… від мене залежить емоційний стан тих, хто в будинку…".* Після загибелі додається новий пласт: поєднання ролей і відповідальностей ("мама і тато"), при цьому щоденне життя не зупиняється: *"Я тепер для них "мапа"– мама і папа"; "...я прийду з роботи, вкриюся ковдрами і лежу. Приходить… дочка і каже, мамо, я хочу їсти…".* Окремий вимір – досвід дітей у школі та культурних практиках, де війна "нормалізована" для більшості, але для дитини з втратою це травматично: *"Моя дитина… на лінійці, коли гімн грає, він плаче, бо йому больно…, що в нього тата нема… Всім весело, бо у них перше вересня, всі з мамами, з татами, а моя дитина з прапором".*

Підтема "Стосунки з рідними" відображає напругу у взаєминах з родичами, де чоловік раніше виконував роль "буфера", а після його смерті на жінку переноситься чужий біль, претензії, очікування: *"…коли він зник …те, що їй (*свекрусі*) не вистачає… вона перекладає на мене".*

У темі "Майбутнє, нові стосунки і право жити далі" фокус на тому, як жінка стикається з табу на "рух уперед". Тут поєднуються внутрішні процеси (провина, страх "зради пам'яті") і зовнішній соціальний осуд. Респондентки описують, що навіть невинний крок до контакту зі світом може переживатися як моральний злочин: *"...я зареєструвалася на сайті знайомств… …це не про зраду… Просто спілкування".* Право на майбутнє доводиться "відвойовувати" у себе: *"Я просто нагло дозволила собі жити далі… Я з собою воювала…".* Ця тема важлива, бо показує: горе не завершується "часом". Воно входить у конфлікт із соціальними нормами, які часто дозволяють жінці бути лише в ролі "вдови", а не живої людини з майбутнім.

Підтема "Наслідки для здоров'я" стала важливою складовою кожного проведеного інтерв'ю. Тому в нашому аналізі вона була винесена як окрема тема. Всі опитані респондентки засвідчили соматичні, когнітивні та поведінкові наслідки втрати: погіршення стану здоров'я (*"було дуже велике виснаження, фізично в мене проблеми почалися з суставами, мене направили до невролога,... і я була на антидепрессантах"*), зміни сну (*"Я сплю по дві години. Я прокидаюся вночі о третій годині ранку і більше не можу заснути"*), розлади харчової поведінки, скарги про порушення пам'яті та уваги (*"Забуваю якесь слово, коли говорю, можу втратити думку. Я говорю-говорю-говорю, там, отак ось подивилась в якусь точку, а що я говорила? Ну, отак в такому плані буває. Раніше бувало, але не так часто… і це стало для мене проблемою."*), тілесні реакції на тривалий стрес (*"...щитовидка "пока-пока", я вже на гормонах"*). Винесення цієї теми окремо дозволяє чітко зафіксувати: підтримка має включати не лише психологічні інтервенції, а й увагу до фізичного функціонування (сон, апетит, гормональний стан, виснаження), інакше допомога буде фрагментарною.

Завдяки другому питанню інтерв'ю, було виокремлено п'ять ***тем потреб партнерок під час проживання втрати***: потреба "Невидимої підтримки" замість порожніх слів, потреба "Спільноти як терапевтичного ресурсу", "Чіткий алгоритм і супровід у взаємодії зі структурами", "Право на індивідуальне горювання і майбутнє без осуду" та "Самодопомога як базова стабілізація". Кожна з них звучала не як абстрактний запит на підтримку, а як конкретний дефіцит у повсякденному функціонуванні – у взаємодії з людьми, структурами і найближчим оточенням. Відповідні висловлювання були об'єднані в підтему потреби "Невидима підтримка", яка на рівні узагальнення сформувалася у однойменному тему потреби. Йдеться про допомогу, що реалізується через дії, присутність, побутову допомогу, а не "правильні фрази": *"...підійти… обняти… приготувати якийсь суп… поприбирати… І це буде… найбільша підтримка замість слів".* Цінність допомоги – у знятті навантаження і в делегуванні "мислення", коли жінка виснажена: *"...я не знаю, що зараз правильно казати… але я зараз подумаю за тебе...".*

Підтема "Психологічна допомога" дублюється в темі потреб "Спільнота як терапевтичний ресурс", але в контексті, пов'язаному з підтримкою з боку людей із подібним життєвим досвідом. Респондентки зазначали, що стандартна "психоосвіта" або універсальні пояснення про стадії горя не задовольняють їхню потребу в підтримці. Їм потрібна взаємодія, де їхній досвід не пояснюють ззовні, а витримують, і де є контакт із людьми, які "знають зсередини": *"Психолог… – вона як вчитель. Є п'ять стадій горя… – я це все знаю. Хотілося б іншого: спілкування з людьми, які це прожили…".* Цінність "однаковості" досвіду звучить як чинник, який знижує ізоляцію: *"…фонд "Маємо жити" – ... це спільнота, де ми всі "однакові", всі переживаємо втрату, спілкуємось і допомагаємо".* Учасниці підкреслюють значущість взаємодії з іншими жінками, які також втратили партнера, як чинника стабілізації психоемоційного стану.

Підтема "Комунікація з державними структурами" на рівні потреб трансформується у тему "Чіткий алгоритм і супровід у взаємодії зі структурами". Учасниці формулюють запит не лише на доступ до інформації, але на проведення через процедури, що виникають після втрати: *"…хотіла, щоб нас вели, як це робити… і куди звертатися…".* Наявність супроводу розглядається як спосіб зменшення дезорганізації і попередження додаткового психоемоційного навантаження, пов'язаного з необхідністю самостійно орієнтуватися у бюрократичних процедурах.

Підтему "Поради суспільству", що відображає реакції соціального оточення і звернення жінок до суспільства, було виокремлено в тему потреби "Право на індивідуальне горювання і майбутнє без осуду". Учасниці наголошували на важливості базової поваги і невтручання у їхній процес проживання втрати: *"Не треба там ніяких слів підтримки, тому що вони не діють. От "я тебе розумію – ніхто тебе не розуміє"; "Мені не подобається, коли мені роздають поради, про які я не прошу".* Це вказує на потребу у визнанні їхнього стану

без оцінювання, контролю або нав'язування очікуваних моделей поведінки.

Підтема "Самодопомога" була концептуалізована у тему потреби "Самодопомога як базова стабілізація", що відображає значення тілесних і поведінкових практик у підтримці функціонування. Учасниці описують дії, спрямовані на відновлення базових фізіологічних ресурсів: *"Я себе о дев'ятій годині насильно вкладала спати… …зарядка… …вітаміни… …харчуватися по годинах…"; "…мені дуже сильно бракує тепла… …гріла на батареї плед…"*. Ці практики виконують регуляційну функцію і виступають як доступний спосіб стабілізації стану.

**Дискусія і висновки**

Виділені теми показують, що психоемоційний стан дружин / партнерок загиблих і зниклих безвісти військовослужбовців формується не лише самим фактом втрати, а сукупністю повторних навантажень: невизначеність і очікування; шок підтвердження; порушення ритуалів; зміна ролей; моральний контроль і стигматизація; інституційний хаос; соматичні наслідки. Водночас жінки демонструють активні стратегії виживання і відновлення – через спільноти, практики самодопомоги, утримання пам'яті, а також через внутрішню боротьбу за право жити далі.

Ці результати узгоджуються з міжнародними дослідженнями про складний і тривалий характер переживання воєнної втрати (Baraković, Avdibegović, & Sinanović, 2013; Blue Star Families, 2025; Leichtentritt, & Barzilai, 2013). Описаний учасницями досвід існування між надією і підтвердженням загибелі коханої людини узгоджується з концепцією амбівалентної втрати (Boss, 1999; 2006), яка підкреслює виснажливий характер невизначеності. У наших даних це проявляється в постійному пошуку інформації, очікуванні результатів і труднощах інтеграції факту смерті навіть після його підтвердження. Також результати співвідносяться з дуальною моделлю горювання (Stroebe M., Schut, 1999), зокрема в частині напруги між необхідністю виконувати повсякденні обов'язки і незавершеністю внутрішнього процесу адаптації. Виявлені соматичні та когнітивні прояви – порушення сну, зміни апетиту, труднощі концентрації – узгоджуються з дослідженнями психофізіологічних наслідків тривалого стресу і горювання (Lenferink et al., 2017; McEwen, 2007; Shear et al., 2011).

Водночас результати дозволяють суттєво розширити розуміння соціального виміру воєнної втрати, адже без урахування соціального контексту переживання воєнної втрати психологічні інтервенції залишаються частковими та менш ефективними. Якщо концепція соціально несанкціонованого горя (Doka, 1989) описує ситуації невизнання втрати, то в нашому дослідженні виявлено більш інтенсивні форми соціальної взаємодії, які учасниці переживають як систематичне знецінення, моральний нагляд і приниження. Йдеться не лише про відсутність підтримки, а про повторювані ситуації оцінювання, коментарів щодо матеріальних виплат, зовнішнього вигляду або "дозволеності" подальшого життя. Ці взаємодії можуть бути розглянуті як форма поведінкового регулювання, що відповідає логіці береавізму (англ. bereavism – концепції, відповідно до якої людина, яка пережила втрату, набуває особливого соціального статусу, що впливає на її взаємодію з державними інституціями, професійним середовищем і соціальним оточенням та може супроводжуватися структурним невизнанням) (Wilson-Menzfeld, 2024). У такому розумінні соціальне середовище через схвалення, осуд, підкріплення та санкції впливає на формування й обмеження моделей поведінки людей, які переживають втрату. У цьому контексті негативні коментарі, моральний осуд і соціальний тиск виступають механізмами соціального санкціонування, що підтримують очікування пасивності, ізоляції або "довічної жалоби". Такий досвід не лише ускладнює адаптацію після втрати, а й посилює соціальну ізоляцію і психоемоційне навантаження.

Окремим важливим результатом є виявлення ролі інституційної взаємодії як джерела повторної травматизації. Адже у воєнному контексті вторинна віктимізація виступає не лише наслідком травми, а окремим механізмом підтримання психоемоційного дистресу. Попри очікування чітких процедур і підтримки, учасниці описують досвід формалізму, відсутності алгоритмів і нечутливості, що узгоджується з дослідженнями військових сімей у США, де також зафіксовано розрив між декларованою підтримкою і суб'єктивним досвідом (Blue Star Families, 2025). У нашому дослідженні цей досвід набуває особливої ваги через необхідність самостійного проходження бюрократичних процедур у стані гострого горя, що підсилює відчуття безпорадності і самотності.

Новим аспектом, недостатньо представленим у науковій літературі, є опис зміни соціальної позиції жінки після втрати партнера та пов'язаних із цим очікувань взаємності. Учасниці відзначають підвищену вразливість у побутових і соціальних питаннях, а також відсутність очікуваної підтримки з боку оточення. У матеріалі інтерв'ю повторюється думка про порушену соціальну рівновагу: "я поділилася з суспільством своїм чоловіком, нехай тепер інші жінки поділяться зі мною своїми" – йдеться не про буквальність, а про очікування солідарності та перерозподілу відповідальності за вирішення побутових і соціальних труднощів. Цей мотив вказує на сприйняття втрати як внеску в колективну безпеку, який, однак, не супроводжується відповідною підтримкою. Таким чином, воєнна втрата постає не лише як індивідуальна подія, а як соціально значущий досвід, що трансформує уявлення жінки про її місце у спільноті.

До обмежень дослідження належить відносно невелика вибірка і якісний дизайн, що не дає змоги робити статистичні узагальнення. Водночас саме якісний підхід дозволив детально описати суб'єктивний досвід й виявити аспекти, які залишаються мало помітними в кількісних дослідженнях, зокрема досвід соціального булінгу щодо індивідуального способу проживання горя. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на вивчення поширеності цього явища, а також на аналіз факторів, які можуть зменшувати або посилювати його вплив.

Результати дослідження показують, що психоемоційний стан партнерок загиблих і зниклих безвісти військовослужбовців формується у взаємодії індивідуальних, соціальних та інституційних чинників і має тривалий, процесуальний характер. Ці дані узгоджуються з наявними науковими уявленнями про складний характер горювання та водночас розширюють їх за рахунок опису соціальних механізмів, які можуть як ускладнювати, так і підтримувати процес адаптації після воєнної втрати. Зокрема, виявлено, що соціальне середовище може як сприяти адаптації, так і ставати чинником додаткового психоемоційного навантаження. Цей досвід може бути описаний як форма соціального булінгу, що обмежує можливості відновлення і посилює ізоляцію. Окрім опису потреб, тематичний аналіз дозволив виокремити ресурси, на які спираються учасниці у процесі адаптації до втрати. До них належать

соціальні (спільнота жінок із подібним досвідом), особистісні (практики самодопомоги, збереження символічного зв'язку з партнером) та екзистенційні ресурси (турбота про дітей як джерело життєвого сенсу і поступове відновлення права на власне майбутнє). Ці ресурси можуть розглядатися як важливі орієнтири при розробленні програм психосоціальної підтримки.

Встановлено, що інституційна взаємодія може виступати джерелом повторної травматизації у випадках відсутності чітких процедур і супроводу. Це вказує на необхідність комплексного підходу систем підтримки, орієнтованих не лише на надання послуг, але й на забезпечення чутливого супроводу у кризовому стані. Перспективним напрямом подальших досліджень є порівняльний аналіз особливостей переживання втрати, потреб і ресурсів жінок на різних етапах проживання воєнної втрати, зокрема в ситуаціях підтвердженої та невизначеної втрати.

**Відкрита наука.** Через чутливий характер дослідження та гарантії конфіденційності, надані учасницям під час інформованої згоди, дані інтерв'ю не можуть бути оприлюднені у відкритому доступі.

Дослідження проводилося відповідно до етичних принципів роботи з вразливими групами населення.

Водночас методологічний дизайн дослідження, процедура тематичного аналізу та логіка побудови тем детально описані в роботі для забезпечення прозорості дослідницького процесу.

**Внесок авторів.** Світлана Максімєнко – концептуалізація, методологія, збір і аналіз емпіричних даних, написання статті; Анастасія Карпенко – методологія, збір і аналіз емпіричних даних, написання (оригінальна чернетка), Анастасія Ігнатовська – збір і аналіз емпіричних даних, підгототування теоретичних основ, написання (перегляд і редагування) статті; Дар'я Піддубна – методологія, збір і аналіз емпіричних даних, візуалізація; Вікторія Борнякова – підготування огляду літератури, аналіз джерел, збір і аналіз емпіричних даних.

**Подяки.** Авторки висловлюють щиру подяку жінкам, які взяли участь у дослідженні та поділилися власним досвідом. Окрема подяка Сіньковій Іванні Анатоліївні, засновниці благодійного фонду "Живу за двох" та ініціаторці програм підтримки для жінок, які пережили втрату партнера-військовослужбовця, за її особистий запит і готовність відкрито говорити про проблеми цієї спільноти, що стали поштовхом до формування дослідницького задуму та реалізації цього дослідження.

**Джерела фінансування.** Автори заявляють про відсутність зовнішнього фінансування для проведення цього дослідження та підготовки рукопису до публікації.

**Список використаних джерел**

Бовсуновська, К. (2024, 18 червня). Цивільні дружини загиблих військових тепер зможуть отримати грошову допомогу. *УНІАН.* https://www.unian.ua/society/chi-mozhe-civilna-druzhina-zagiblogo-vojina-otrimati-odnorazovu-do-pomogu-12670446.html

Кучер, О. (2025). *Розробка інструменту оцінки потреб партнерок військовослужбовців та ветеранів для прототипування програм підтримки у НПО* [Магістерська робота, Український католицький університет]. https://er.ucu.edu.ua/items/7bc7e123-6397-4375-93cb-07dff8e561b4

Міністерство внутрішніх справ України. (2025, December 9). Артур Добросердов: Як працює система розшуку осіб, зниклих безвісти за особливих обставин. Офіційний сайт МВС України https://mvs.gov.ua/news/artur-dobroserdov-iak-praciuje-sistema-rozsuku-osib-zniklix-bezvisti-za-osoblivix-obstavin

Перхайло, Н., & Мидлик, О. (2025). Умови організації соціальної комунікації з родинами, що пережили втрату близьких. У *Безпека життєдіяльності, екологія і охорона здоров'я дітей і молоді XXI сторіччя: сучасний стан, проблеми та перспективи* (с. 99–103).

Попелюшко, Р., & Дзяна, Ю. (2025). Психологічна допомога родичам військових, які зникли безвісти. *Psychology Travelogs,* 3, 27–35. https://doi.org/10.31891/PT-2025-3-3

Тулуп, М. (2023, 7 червня). Правила інтерв'ю на чутливі теми: поради Маргарити Тулуп. *Detector Media.* https://detector.media/production/article/212182/2023-06-07-pravyla-intervyu-na-chutlyvi-temy-porady-margaryty-tulup/

Фомич, М. В. (2025). Невизначена втрата у контексті насильницького зникнення. У *Соціально-психологічне забезпечення діяльності сил безпеки та оборони України* (с. 148–150).

Baraković, D., Avdibegović, E., & Sinanović, O. (2013). Depression, anxiety and somatization in women with war missing family members. *Materia Socio-Medica,* 25(3), 199–202. https://doi.org/10.5455/msm.2013.25.199-202

Betz, G., & Thorngren, J. M. (2006). Ambiguous loss and the family grieving process. *The Family Journal,* 14(4), 359–365. https://doi.org/10.1177/1066480706290052

Blue Star Families. (2025). *Strengthening military families amid global challenges: Executive summary. Military Family Lifestyle Survey 24 (MFLS 24).* https://bluestarfam.org/wp-content/uploads/2025/01/BSF_MFLS24_Comp_Report_Exec_Summary.pdf

Boss, P. (1999). *Ambiguous loss: Learning to live with unresolved grief.* Harvard University Press.

Boss, P. (2006). *Loss, trauma, and resilience: Therapeutic work with ambiguous loss.* W. W. Norton & Company.

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology,* 3(2), 77–101. https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa

Cozza, S. J., Hefner, K. R., Fisher, J. E., Zhou, J., Fullerton, C. S., Ursano, R. J., & Shear, M. K. (2020). Mental health conditions in bereaved military service widows: A prospective, case-controlled, and longitudinal study. *Depression and Anxiety,* 37(1), 45–53. https://doi.org/10.1002/da.22971

Dekel, R., Solomon, Z., & Horesh, D. (2023). Predicting secondary posttraumatic stress symptoms among spouses of veterans. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy,* 15(Suppl. 2), S409–S417. https://doi.org/10.1037/tra0001182

Didyk, N. (2019). Система роботи із сім'ями військовослужбовців: порівняльний аналіз досвіду США, Канади, Великої Британії. *Scientific Studios on Social and Political Psychology,* 44(47), 37–51. https://doi.org/10.33120/ssj.vi44(47).115

Doka, K. J. (Ed.). (1989). *Disenfranchised grief: Recognizing hidden sorrow.* Lexington Books.

Faber, A. J., Willerton, E., Clymer, S. R., MacDermid, S. M., & Weiss, H. M. (2008). Ambiguous absence, ambiguous presence: A qualitative study of military reserve families in wartime. *Journal of Family Psychology,* 22(2), 222–230. https://doi.org/10.1037/0893-3200.22.2.222

Freud, S. (1957). Mourning and melancholia (J. Strachey, Trans.). In *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Vol. 14, pp. 243–258). Hogarth Press. (Original work published 1917)

Gradus Research. (2022). *Психологічне здоров'я і ставлення українців до психологічної допомоги. Повна версія.* https://gradus.app/uk/open-reports/gradus-research-_-mental-health-report-full-version/

Leichtentritt, R., & Barzilai, Y. (2013). Unanticipated death of a partner: The loss experience of bereaved girlfriends of fallen Israeli soldiers. *Death Studies,* 37(9), 803–829. https://doi.org/10.1080/07481187.2012.699907

Leichtentritt, R., & Segal-Engelchin, D. (2025). Evidence from bereaved families of women soldiers: Loss and moral trauma. *Journal of Loss and Trauma.* https://doi.org/10.1080/15325024.2025.2481413

Lenferink, L. I. M., de Keijser, J., Smid, G. E., Djelantik, A. A. A. M. J., & Boelen, P. A. (2017). Prolonged grief disorder, depression, and posttraumatic stress disorder in disaster-bereaved individuals: Latent class analysis. *European Journal of Psychotraumatology,* 8(1), Article 1298311. https://doi.org/10.1080/20008198.2017.1298311

Lushchak, O., Velykodna, M., Bolman, S., Strilbytska, O., Berezovskyi, V., & Storey, K. B. (2023). Prevalence of stress, anxiety, and symptoms of post-traumatic stress disorder among Ukrainians after the first year of Russian invasion: A nationwide cross-sectional study. *The Lancet Regional Health – Europe,* 36, Article 100773. https://doi.org/10.1016/j.lanepe.2023.100773

McEwen, B. S. (2007). Physiology and neurobiology of stress and adaptation: Central role of the brain. *Physiological Reviews,* 87(3), 873–904. https://doi.org/10.1152/physrev.00041.2006

Neimeyer, R. A. (Ed.). (2012). *Techniques of grief therapy: Creative practices for counseling the bereaved.* Routledge.

Shear, M. K., Simon, N., Wall, M., Zisook, S., Duan, N., Reynolds, C., Lebowitz, B., Sung, S., Ghesquiere, A., Gorscak, B., Clayton, P., Ito, M., Nakajima, S., Konishi, T., Melhem, N., Meert, K., Schiff, M., O'Connor, M.-F., First, M., Sareen, J., Bolton, J., Skritskaya, N., Mancini, A. D., & Keshaviah, A. (2011). Complicated grief and related bereavement issues for DSM-5. *Depression and Anxiety,* 28(2), 103–117. https://doi.org/10.1002/da.20780

Stroebe, M., & Schut, H. (1999). The dual process model of coping with bereavement: Rationale and description. *Death Studies,* 23(3), 197–224. https://doi.org/10.1080/074811899201046

Substance Abuse and Mental Health Services Administration. (2014). *SAMHSA's concept of trauma and guidance for a trauma-informed approach* (HHS Publication No. SMA 14-4884). https://www.nctsn.org/resources/samhsas-concept-of-trauma-and-guidance-for-a-trauma-informed-approach

UNICEF. (2019). *Community-based mental health and psychosocial support guidelines.* https://www.unicef.org/reports/community-based-mental-health-and-psychosocial-support-guidelines-2019

Veteran Hub. (2024a). *Дослідження "Шлях ветеранів та ветеранок"*. https://veteranhub.com.ua/wp-content/uploads/2024/10/doslidzhennia-shliakhveteraniv-ta-veteranok.pdf

Veteran Hub. (2024b). *Посібник аналітичного центру "Ветеран Хаб": Як етично взаємодіяти та комунікувати з воїнами та їхніми близькими.* https://veteranhub.com.ua/wp-content/uploads/2024/09/ posibnyk-analitychnoho-tsentru-veteran-hub-_-yak-etychno-vzaiemodiiaty-ta-komunikuvaty-z-voinamy-ta-ikhnimy-blyzkymy-1.pdf

Veteran Hub. (2024c). *Шлях коханої воїна: Результати 2024.* https://kohani.veteranhub.com.ua/wp-content/uploads/2024/06/shliakh-kokhanoi-voina-dlia-saytu.pdf

Wilson-Menzfeld, G., McGill, G., Moreland, M., Collins, T., Erfani, G., & Johnson, A. (2024). Military widows' experiences of social isolation, loneliness and unmet social needs. *Journal of Loss and Trauma,* 29(8), 1047–1067. https://doi.org/10.1080/15325024.2024.2326563

Worden, J. W. (2018). *Grief counseling and grief therapy: A handbook for the mental health practitioner* (5th ed.). Springer Publishing Company.

World Health Organization. (2023). *Strengthening national capacity for mental health and psychosocial support during the war: WHO support to Ukraine in 2022.* https://cdn.who.int/media/docs/default-source/mental-health/special-initiative/who-mhpss-support-to-ukraine_feb_2023.pdf

Yefimov, O. (2024, August 5). Правовий статус військовослужбовця. *ЄФІМОВ, БРОЖКО ТА ПАРТНЕРИ.* https://yefimov-partners.com/2024/08/05/правовий-статус-військовослужбовця/

**References**

Baraković, D., Avdibegović, E., & Sinanović, O. (2013). Depression, anxiety and somatization in women with war missing family members. *Materia Socio-Medica,* 25(3), 199–202. https://doi.org/10.5455/msm.2013.25.199-202

Betz, G., & Thorngren, J. M. (2006). Ambiguous loss and the family grieving process. *The Family Journal,* 14(4), 359–365. https://doi.org/10.1177/1066480706290052

Blue Star Families. (2025). *Strengthening military families amid global challenges: Executive summary. Military Family Lifestyle Survey 24 (MFLS 24).* https://bluestarfam.org/wp-content/uploads/2025/01/BSF_MFLS24_Comp_Report_Exec_Summary.pdf

Boss, P. (1999). *Ambiguous loss: Learning to live with unresolved grief.* Harvard University Press.

Boss, P. (2006). *Loss, trauma, and resilience: Therapeutic work with ambiguous loss.* W. W. Norton & Company.

Bovsunovska, K. (2024, June 18). Civil partners of fallen military personnel will now be able to receive financial assistance. *UNIAN* [in Ukrainian].

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology,* 3(2), 77–101. https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa

Cozza, S. J., Hefner, K. R., Fisher, J. E., Zhou, J., Fullerton, C. S., Ursano, R. J., & Shear, M. K. (2020). Mental health conditions in bereaved military service widows: A prospective, case-controlled, and longitudinal study. *Depression and Anxiety,* 37(1), 45–53. https://doi.org/10.1002/da.22971

Dekel, R., Solomon, Z., & Horesh, D. (2023). Predicting secondary posttraumatic stress symptoms among spouses of veterans. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy,* 15(Suppl. 2), S409–S417. https://doi.org/10.1037/tra0001182

Didyk, N. (2019). The system of work with families of military personnel: A comparative analysis of the experience of the USA, Canada, and Great Britain. *Scientific Studios on Social and Political Psychology*, 44(47), 37–51. [in Ukrainian]. https://doi.org/10.33120/ssj.vi44(47).115

Doka, K. J. (Ed.). (1989). *Disenfranchised grief: Recognizing hidden sorrow.* Lexington Books.

Faber, A. J., Willerton, E., Clymer, S. R., MacDermid, S. M., & Weiss, H. M. (2008). Ambiguous absence, ambiguous presence: A qualitative study of military reserve families in wartime. *Journal of Family Psychology,* 22(2), 222–230. https://doi.org/10.1037/0893-3200.22.2.222

Fomych, M. V. (2025). Ambiguous loss in the context of enforced disappearance. In *Socio-psychological support for the activities of the security and defense forces of Ukraine* (pp. 148–150) [in Ukrainian].

Freud, S. (1957). Mourning and melancholia (J. Strachey, Trans.). In *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Vol. 14, pp. 243–258). Hogarth Press. (Original work published 1917)

Gradus Research. (2022). *Psychological health and the attitude of Ukrainians towards psychological help. Full version* [in Ukrainian]. https://gradus.app/uk/open-reports/gradus-research-_-mental-health-report-full-version/

Kucher, O. (2025). Development of an instrument for assessing the needs of partners of military personnel and veterans for prototyping support programs in NGOs [Master's thesis, Ukrainian Catholic University]. UCU Institutional [in Ukrainian]. https://er.ucu.edu.ua/items/7bc7e123-6397-4375-93cb-07dff8e561b4

Leichtentritt, R., & Barzilai, Y. (2013). Unanticipated death of a partner: The loss experience of bereaved girlfriends of fallen Israeli soldiers. *Death Studies,* 37(9), 803–829. https://doi.org/10.1080/07481187.2012.699907

Leichtentritt, R., & Segal-Engelchin, D. (2025). Evidence from bereaved families of women soldiers: Loss and moral trauma. *Journal of Loss and Trauma.* https://doi.org/10.1080/15325024.2025.2481413

Lenferink, L. I. M., de Keijser, J., Smid, G. E., Djelantik, A. A. A. M. J., & Boelen, P. A. (2017). Prolonged grief disorder, depression, and posttraumatic stress disorder in disaster-bereaved individuals: Latent class analysis. *European Journal of Psychotraumatology,* 8(1), Article 1298311. https://doi.org/10.1080/20008198.2017.1298311

Lushchak, O., Velykodna, M., Bolman, S., Strilbytska, O., Berezovskyi, V., & Storey, K. B. (2023). Prevalence of stress, anxiety, and symptoms of post-traumatic stress disorder among Ukrainians after the first year of Russian invasion: A nationwide cross-sectional study. *The Lancet Regional Health – Europe,* 36, Article 100773. https://doi.org/10.1016/j.lanepe.2023.100773

McEwen, B. S. (2007). Physiology and neurobiology of stress and adaptation: Central role of the brain. *Physiological Reviews,* 87(3), 873–904. https://doi.org/10.1152/physrev.00041.2006

Neimeyer, R. A. (Ed.). (2012). *Techniques of grief therapy: Creative practices for counseling the bereaved.* Routledge.

Ministry of Internal Affairs of Ukraine. (2025, December 9). *Artur Dobroserdov: How the system for tracing persons missing under special circumstances works* [in Ukrainian]. https://mvs.gov.ua/news/artur-dobroserdov-iak-praciuje-sistema-rozsuku-osib-zniklix-bezvisti-za-osoblivix-obstavin

Perkhailo, N., & Mydlyk, O. (2025). Conditions for the organization of social communication with families who have experienced the loss of loved ones. In *Life safety, ecology and health care of children and youth of the 21st century: Current state, problems and prospects* (pp. 99–103) [in Ukrainian].

Popeliushko, R., & Dziana, Yu. (2025). Psychological assistance to relatives of military personnel who went missing. *Psychology Travelogs*, 3, 27–35 [in Ukrainian]. https://doi.org/10.31891/PT-2025-3-3

SAMHSA. (2014). *SAMHSA's concept of trauma and guidance for a trauma-informed approach* (HHS Publication No. SMA 14-4884). https://www.nctsn.org/resources/samhsas-concept-of-trauma-and-guidance-for-a-trauma-informed-approach

Shear, M. K., Simon, N., Wall, M., Zisook, S., Duan, N., Reynolds, C., Lebowitz, B., Sung, S., Ghesquiere, A., Gorscak, B., Clayton, P., Ito, M., Nakajima, S., Konishi, T., Melhem, N., Meert, K., Schiff, M., O'Connor, M.-F., First, M., Sareen, J., Bolton, J., Skritskaya, N., Mancini, A. D., & Keshaviah, A. (2011). Complicated grief and related bereavement issues for DSM-5. *Depression and Anxiety,* 28(2), 103–117. https://doi.org/10.1002/da.20780

Stroebe, M., & Schut, H. (1999). The dual process model of coping with bereavement: Rationale and description. *Death Studies,* 23(3), 197–224. https://doi.org/10.1080/074811899201046

Tulup, M. (2023, June 7). Rules for interviewing on sensitive topics: Advice from Marharyta Tulup. *Detector Media* [in Ukrainian] https://detector.media/production/article/212182/2023-06-07-pravyla-intervyu-na-chutlyvi-temy-porady-margaryty-tulup/

UNICEF. (2019). *Community-based mental health and psychosocial support guidelines.* https://www.unicef.org/reports/community-based-mental-health-and-psychosocial-support-guidelines-2019

Veteran Hub. (2024a). *Research "The path of veterans".* [in Ukrainian]. https://veteranhub.com.ua/wp-content/uploads/2024/10/doslidzhennia-shliakhveteraniv-ta-veteranok.pdf

Veteran Hub. (2024b). *Veteran Hub analytical center guide: How to ethically interact and communicate with warriors and their loved ones.* [in Ukrainian]. https://veteranhub.com.ua/wp-content/uploads/2024/09/ posibnyk-analitychnoho-tsentru-veteran-hub-_-yak-etychno-vzaiemodiiaty-ta-komunikuvaty-z-voinamy-ta-ikhnimy-blyzkymy-1.pdf

Veteran Hub. (2024c). *The path of a warrior's beloved: Results 2024.* [in Ukrainian]. https://kohani.veteranhub.com.ua/wp-content/uploads/2024/06/shliakh-kokhanoi-voina-dlia-saytu.pdf

Wilson-Menzfeld, G., McGill, G., Moreland, M., Collins, T., Erfani, G., & Johnson, A. (2024). Military widows' experiences of social isolation, loneliness and unmet social needs. *Journal of Loss and Trauma,* 29(8), 1047–1067. https://doi.org/10.1080/15325024.2024.2326563

Worden, J. W. (2018). *Grief counseling and grief therapy: A handbook for the mental health practitioner* (5th ed.). Springer Publishing Company.

World Health Organization. (2023). *Strengthening national capacity for mental health and psychosocial support during the war: WHO support to Ukraine in 2022.* https://cdn.who.int/media/docs/default-source/mental-health/special-initiative/who-mhpss-support-to-ukraine_feb_2023.pdf

Yefimov, O. (2024, August 5). Legal status of a serviceman. *YEFIMOV, BROZHKO AND PARTNERS* [in Ukrainian]. https://yefimov-partners.com/2024/08/05/pravovyi-status-viiskovosluzhbovtsia/

**Отримано редакцією журналу / Received: 11.05.26**
**Схвалено до друку / Accepted: 15.07.26**
**Опубліковано / Published: 16.07.26**

**Svitlana MAKSIMIENKO**[1], **Master's Student**
**ORCID ID: 0009-0001-2649-1173**
**e-mail: svitlana.maksimienko@usfu.edu.ua**

**Anastasiia KARPENKO**[1], **Master's Student**
**ORCID ID: 0009-0002-0863-2857**
**e-mail: anastasiia.karpenko@usfu.edu.ua**

**Daria PIDDUBNA**[1], **Master's Student**
**ORCID ID: 0009-0001-1344-9953**
**e-mail: daria.piddubna@usfu.edu.ua**

**Viktoriia BORNYAKOVA**[1], **Master's Student**
**ORCID ID: 0009-0002-2186-9808**
**e-mail: viktoria.bornyakova@usfu.edu.ua**

**Anastasiia IHNATOVSKA**[1], **Master's Student**
**ORCID ID: 0009-0001-6657-4694**
**e-mail: anastasiia.ihnatovska@usfu.edu.ua**

[1]**Sigmund Freud University Ukraine, Kyiv, Ukraine**

## "I HAVE TO KEEP UP APPEARANCES": A REFLEXIVE THEMATIC ANALYSIS OF INTERVIEWS WITH PARTNERS OF UKRAINIAN MILITARY SERVICE MEMBERS EXPERIENCING WAR-RELATED LOSS

**Background.** *The full-scale war in Ukraine has led to a marked increase in the number of women facing bereavement or prolonged ambiguity regarding the status of their military partners, underscoring the need to examine their psychological condition and support needs. This paper aims to present the findings of a study on the experiences, meaning-making processes, and needs of widows (or women whose partners are considered missing in action), as well as to outline directions for psychosocial interventions relevant to their lived experience.*

**Methods.** *The study employed a qualitative design with semi-structured interviews; the sample comprised 20 Ukrainian women aged 28–56 years, and the data were analysed using reflexive thematic analysis (Braun & Clarke) with inductive coding.*

**Results.** *Six key themes describing women's experience of military loss were identified: individual vulnerability and the inner work of grieving; social reactions and moral regulation; institutional interaction as a source of retraumatisation; motherhood under the burden of loss; the right to a future; and somatic consequences (sleep disturbances, endocrine changes). The findings indicate that social representations of "proper" mourning, the hierarchisation of the "legitimacy" of loss, and unethical institutional practices contribute to chronic distress and a persistent sense of psychologically unfinished grief, particularly in the context of ambiguous loss. Concerning current support needs, five themes were identified: invisible support; community as a therapeutic resource; clear pathways and accompaniment in navigating institutions; the right to individual grieving and a future without condemnation; and self-care as a basis for stabilisation.*

**Conclusions.** *The findings of the study highlight women's demand for "invisible support" through concrete actions, access to peer communities, and ethically sensitive support protocols on the part of state institutions. The practical implication of this research could be seen in a shift from an individualised to a socially mediated model of war-related loss, including the development of psychosocial support programmes and state policies for families of Ukrainian military personnel.*

**Keywords:** *2022 Russian invasion; ambiguous loss; grief; military service member; Ukraine; war-related loss; widow.*

**Декларація про генеративний штучний інтелект та технології, що використовують штучний інтелект.** Під час підготовки цієї статті автори використовували ChatGPT для пошуку наукових джерел. Після використання цього інструмента автори перевірили та проаналізували запропоновані джерела.

**Declaration of Generative AI and AI-Assisted Technologies.** During the preparation of this work, the authors used ChatGPT to search for scientific literature. Following the use of this tool, the authors reviewed, verified, and analyzed the suggested sources.

**Етична декларація.** Дослідження схвалено Комісією з етики Зігмунд Фройд Університету (сертитфікат № 3 від 07.11.2024). Усі учасники дослідження надали інформовану згоду на участь та публікацію отриманих даних. Автори гарантують повну анонімність та конфіденційність персональної інформації.

**Ethical Statement.** The study was approved by the Ethics Committee of Sigmund Freud University (Certificate No. 3 dated November 7, 2024). All study participants provided informed consent for their participation and the publication of the obtained data. The authors guarantee full anonymity and confidentiality of personal information.

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The authors declare no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.